

Följ årstiderna med Fågelkalendern

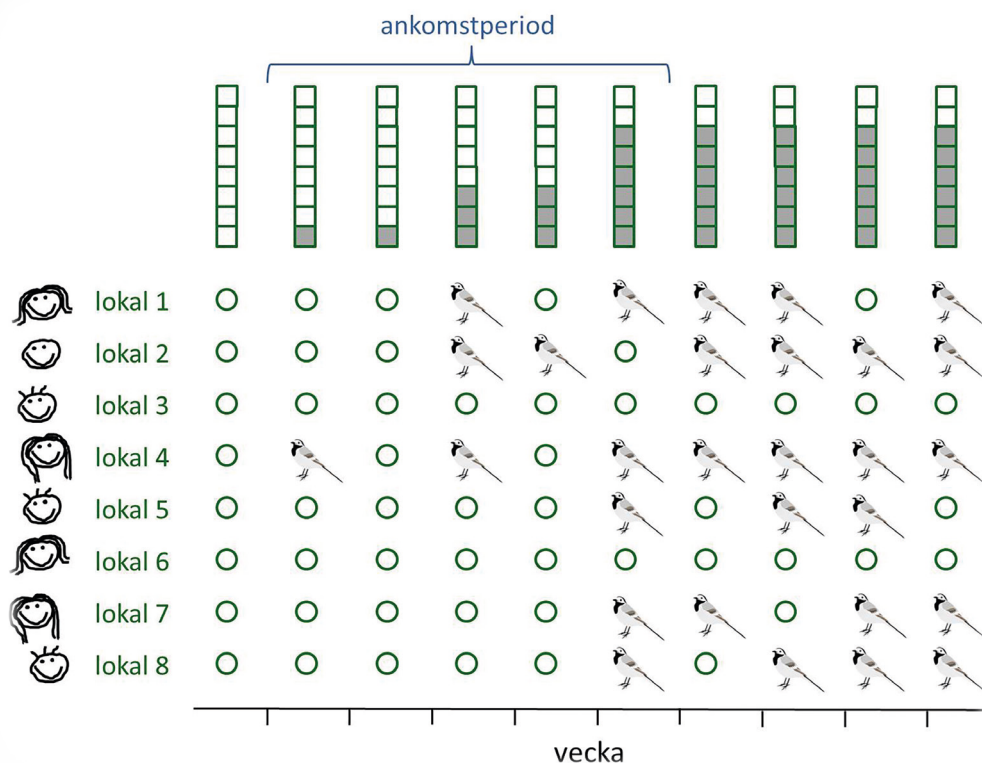
DEBORA ARLT

Våren 2017 startar Fågelkalendern som en del i Naturens Kalender. Fågelintresserade i hela Sverige kan hjälpa till att dokumentera vårtecken och samla in andra fenologiska data på ett standardiserat sätt. Projektet drivs av SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, i samarbete med SOF – BirdLife Sverige och Artportalen.

Hane gulsparr, *Emberiza citrinella*, i klassisk sångpose från toppen av en enbuske.

FOTO: OVE FERLING

Många observatörer på olika lokaler kan samla in data om t ex flyttfåglarnas ankomst på våren. I detta exempel visas för ett antal lokaler när sädesärlan har, eller inte har, observerats. Alla rapporter tillsammans ger oss information om sädesärlans ankomstperiod. Staplarna ovan visar lokaler med noterade sädesärlor – de grå ifyllda rutorna.

Sädesärlan välkomnas av många som ett säkert vårtecken och är symbol för Fågelkalendern. FOTO: JONAS FORSBERG/FOLIO

På väg till jobbet passerar jag en liten skog. Jag gillar stället – Gottsundabor cyklar förbi på väg till jobbet eller skolan – men bara några meter in omsluts jag av skogens lugn. Trots att man hör några passerande bilar, kan det bli magiskt när solstrålarna på morgonen tränger genom lövverket. Det är en blandskog där det är rätt ljus innan lövsprickningen. Sedan blir det med våren entusiastiskt ljusgrönt, och på hösten förvandlas det till en gyllene prakt.

På våren är det aldrig tyst – mesarna far omkring och väsnas, gärdsmysen sjunger med sin starka stämma – varifrån tar den kraften? – och så återkommer flyttfåglarnas röster en efter en. En favorit är grönsångaren, som sällan syns men låter så fint i skogens grönska. På sensommaren och hösten kan

det vara rätt tyst. Fåglarna finns men visar sig knappt, istället hörs vinden i träden. Men sedan händer det något, mesarna och nötväcken är igång igen. De drar runt i skogen och gömmer nog ett och annat frö inför vintern, och rödhaken låter höra sitt höstliga knäppande. Vid denna plats har jag, som en av drygt 30 testpiloter, valt att lägga en av mina två observationspunkter för att testa såväl Fågelkalenderns metodik som den app som är under utveckling.

MILJÖN RUNTOMKRING OSS förändras ständigt. Det kan vara naturliga skiftningar, men också variationer orsakade av oss människor. Klimatförändringarna är påfallande, och tex höjd temperatur påverkar många olika

processer i naturen. Något som märks tydligt är att med varmare klimat kommer våren allt tidigare och påskyndar därmed många fåglars häckningsstart.

Men hur stora är förändringarna? Anländer alla flyttfåglar tidigare på våren och häckar alla arter tidigare, eller är det bara vissa och i så fall vilka? Och sker förändringar lika snabbt i söder som i norr? Flyttar fåglarna numera också tidigare på hösten, eller stannar de kanske kvar längre hos oss? För att kunna svara på dessa och liknande frågor behövs det regelbundna och metodiska observationer på ett stort antal platser. Detta är Fågelkalenderns mål – att samla in standardiserade iakttagelser av flyttfåglarnas vårankomst och höstflyttning samt även tidpunkt för revirhävande hos

flytt- och stannfåglar. Som fågelskådare vet du att få upplevelser är så spektakulära som när flyttfåglarna kommer tillbaka från sina övervintringsplatser, och vi är många som fascinerar av naturens totala omvandling på våren. Fågelkalendern vill omsätta intresset för vårtecken till en organiserad miljöövervakning, och du kan hjälpa till.

Artportalen, som är en webbplats för observationer av Sveriges växter, djur och svampar, innehåller en ständigt ökande mängd av spontanrapporter från fågelskådare. Mycket av rapporteringen till Artportalen sker i dagsläget dock osystematiskt. Vissa rapporterar regelbundet och andra bara sporadiskt. Några rapporterar allt de har sett, andra endast observationer som kan tyckas vara intressanta.

Din observationslokal kan vara din trädgård, en park, grönområdet bakom busshållplatsen, skogen runt husknuten eller en plats vid en stadsnära sjö. Följ lokalen genom årstiderna som på bilderna från den 5 maj, 12 maj och 26 september.

FOTO: KJELL BOLMGREN

Ta t ex bofink – den rapporteras ganska frekvent första januariveckan (då man kanske vill få med den på sin årslista), medan bara enstaka observationer kommer in under resten av vintern. Men så ökar de åter när bofinkarna anländer på bredare front. Sedan minskar rapporterna raskt igen, trots att bofink finns kvar hela tiden och troligen ofta observeras. Spontanrapporteringen gör att jämförelser av förekomsten av en art mellan olika år, säsonger, personer och områden blir osäkra. Fågelkalendern vill lösa detta problem.

SOM OBSERVATÖR FÖR Fågelkalendern bestämmer du själv den plats där du ska göra dina observationer. Dessa görs under fem minuter och du rapporterar in vilka arter du ser och hör – och de du inte ser och hör. I bästa fall gör du dina femminutersobservationer två gånger per vecka under de relevanta perioderna av året, men det viktigaste är att de görs med någorlunda regelbundenhet över säsongen under de veckor du håller på.

Metoden är enkel för att man lätt ska kunna genomföra sina observationer i vardagen. Du behöver inte känna igen alla arter – det viktiga är att du väljer ut de arter du kan identifiera och rapporterar in om du sett dem eller inte under dina femminutersobservationer. Talgoxe och sädesärta är minst lika intressanta som alla andra arter. På så sätt kan både erfarna fågelskådare och personer som bara är förtrogna med enstaka arter sida vid sida bidra med sina observationer.

Genom dessa data kommer Fågelkalendern kunna komplettera och stärka analyser av förändringar i tidpunkter för fåglarnas ankomst, häckning och höstflytt. Projektet kommer förhoppningsvis också bidra till att sprida intresset för fåglar och öka medvetenheten om klimatförändringarnas effekter.

PÅ MIN ANDRA observationsplats är miljön mer parkliknande: buskrik, med några stora ekar och öppna gräsmarksytor. Här trivs

nötväckorna och rödhaken. En morgon flöjtat plötsligt svarthättan och näktergalen musicerar. En annan morgon – vad var detta? Jag ser en liten brun fågel flyga förbi. Det var inte en pilfink, och inte näktergalen. Jag kan inte komma på vad det kan ha varit för art, men då börjar den som tur är ropa en bit bort – göktytan har kommit!

Även om jag varje år följer stenskvättornas häckning på slätten utanför Uppsala, så har jag upptäckt en ny dimension i skådandet genom att följa samma plats under flera veckor – se samma buskar och träd skifta i ljuset med årstiderna, se de första vårfjärilarna flyga, se gräset växa och blommorna spira, se träden förvandlas genom lövens färger på hösten. Det har blivit "min plats", jag känner mig lite som platsens väktare, och det är nog

ingen tillfällighet att Naturens kalender kallar sina trogna observatörer för fenologiväktare. Nu undrar jag hur det kommer att se ut på min plats nästa år. Kommer rödhaken sjunga från samma gren i den gamla eken? Kommer göktytan tillbaka? När får jag höra den första lärkan?

VAR MED OCH FÖLJ årstiderna och rapportera dina observationer i Fågelkalendern! Det är ett sätt att uppleva årstiderna intensiva förändringar. Det kan också vara ett sätt att ta en paus i vardagen och uppleva fåglarna. Och inte minst tror jag att du upptäcker eller lär dig något nytt. Tillsammans med många andra observatörer skapar du fåglarnas kalender.

Debora Arlt

Fenologi

Fenologi är läran om de periodiska företeelserna inom växt- och djurriket. Fenologi handlar alltså om årligt återkommande faser i naturen, såsom lövsprickning, fruktsättning, lövfällning, djurs reproduktion, flyttfåglarnas ankomst och avfärd.

Läs mer

Läs mer på <http://www.natureskalender.se/fagelkalendern.php> där du också kan anmäla ditt intresse. Databaseringen planeras starta i mars 2017.

På Facebook finns gruppen Fågelkalendern <https://www.facebook.com/groups/fagelkalendern/> som fungerar som diskussionsforum, och där det också delas nyheter, sköna observationer och intressanta upptäckter.

Projektet leds av Cecilia Kullberg (Stockholms universitet, projektledare för Fågelkalendern, cecilia.kullberg@zoologi.su.se, 08-16 47 13), Lotta Berg (SOF – BirdLife Sverige), Debora Arlt (SLU, Sveriges lantbruksuniversitet), Anette Strand (SOF – BirdLife Sverige) och Kjell Bolmgren (SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, koordinator för Svenska fenologinätverket och Naturens kalender, kjell.bolmgren@slu.se, 018-67 12 61).